

Частина 3

Матеріали науково-практичного круглого столу «Правові, процесуальні та криміналістичні проблеми провадження досудового слідства в Україні» (30 січня 2012 року, м. Київ, НаУКМА)

*Безпалько С. В.,
здобувач кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ*

ІСТОРИЧНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТА ЗАКОНОДАВСТВО ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН ЩОДО КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ЗАБОРОНИ ПІДРОБЛЕННЯ ДОКУМЕНТІВ, ЇХ ЗБУТУ, ВИКОРИСТАННЯ ПІДРОБЛЕНИХ ДОКУМЕНТІВ

В останні десятиліття посилюються інтеграційні процеси в різних сферах суспільного життя і діяльності держав, що сприяє формуванню нового підходу до вивчення права як одного з регуляторів суспільних відносин. Саме тому актуальним є інтерес до вивчення та взаємного використання досвіду національних законодавств. Наукову значимість має і осмислення особливостей кримінально-правової охорони документообігу на різних етапах функціонування української держави.

Так, у кінці XVIII - на початку XIX ст. Звід законів Російської імперії містив розлогий і досить ґрунтовно розроблений перелік складів злочинів, які передбачали відповідальність за підроблення й використання підроблених документів, печаток, засвідчувальних знаків та інших предметів. Таким складам злочинів у Зводі законів Російської імперії було присвячено більше сотні статей. Враховуючи важливість предмета підроблення й сферу суспільних відносин, у якій він підроблявся та використовувався, диференціювалося покарання.

У 1917 р. радянська влада скасувала кримінальне законодавство Російської імперії, однак злочини у сфері документообігу не зникли, з ними довелося вести боротьбу з перших днів встановлення нової влади. Відповідно

вчинення злочинів у сфері документообігу, зокрема підроблення документів, спонукали розвиток норм права, спрямованих на протидію таким діянням.

До розпаду СРСР у Кримінальних кодексах союзних республік містилися норми про відповідальність за підроблення документів, виготовлення штампів, печаток, бланків, збут цих предметів, а також використання підложних або підроблених документів (ст. 196 КК РРФСР і аналогічні статті КК інших республік).

Підроблення документів, виготовлення штампів, печаток, бланків, збут цих предметів, а також використання підложних або підроблених документів не мали певної специфіки, залежної від національних або місцевих особливостей. Проте, норми, які передбачали відповідальність за аналізовані діяння, характеризувалися значними відмінностями, які полягали в істотній неузгодженості при визначенні предмета злочину, описі об'єктивної сторони, кваліфікаційних ознак і встановленні санкції за вчинене. Відрізнялися в Кримінальних кодексах союзних республік і санкції статей, хоча, за змістом вони були фактично тотожні.

У кінці ХХ – на початку ХХІ ст. кримінальне законодавство практично усіх країн дальнього зарубіжжя передбачало відповідальність за підроблення документів.

Порівняння та аналіз конструкцій статей, якими передбачена відповідальність за підроблення документів у кримінальному законодавстві провідних країн світу дали можливість виділити такі особливості. Зокрема: в статті: а) конкретно зазначається, підроблення яких саме документів є кримінально караним (документи, які засвідчують особу або громадянство, заповіти; громадські, офіційні та комерційні документи тощо); б) наводиться загальне поняття документа, за підроблення якого наступає кримінальна відповідальність; в) визначається важливість документа, який підробляється (КК Швеції); г) зазначається про підроблення як документів, так і печаток, штампів, бланків та інших предметів (КК Бельгії, КК Естонської республіки, КК Італії); стаття: д) передбачає відповідальність виключно за підроблення

документа (КК Австрії, КК Німеччини, КК Швейцарії); е) передбачає відповідальність як за підроблення, так і за використання чи інші дії з підробленим документом (фальсифікацію, викрадення, грабіж тощо) (КК Китайської Народної Республіки); є) в статті вказується конкретна мета підроблення документа – його використання (КК Австрії, КК Естонської республіки); ж) стаття передбачає відповідальність як за підроблення, так і за підлог документа (КК Болгарії); з) відповідальність за підроблення і використання документа передбачається двома окремими статтями (КК Болгарії); к) відповідальність за готування до підроблення документів, при цьому до відповідальності притягується той, хто виготовляє засоби або знаряддя (фотографічні пластини, форми, поліграфічні набори, кліше, негативи, матриці або подібні пристосування, папір певного сорту), які за своїми властивостями явно призначені для аналізованої злочинної діяльності, відшукує їх для себе або третьої особи, зберігає або передає іншій особі (КК Австрії, КК Іспанії, КК Німеччини, кримінальне законодавство Албанії); л) вказується спосіб підроблення документів (шляхом написання ім'я іншої особи, дійсного або вигаданого, зміна або доповнення справжнього документа) (КК Швеції).

Історико-правовий та порівняльно-правовий аналіз законодавчої регламентації кримінальної відповідальності за підроблення документів дозволяє визнати, що крім уже реалізованого, відповідно до останніх змін ст. 358 КК України, де законодавець дав загальне визначення офіційного документа (зазначивши його ознаки), за підроблення якого настає кримінальна відповідальність, доцільним також є передбачити кримінальну відповідальність за виготовлення засобів або знарядь (фотографічні пластини, форми, поліграфічні набори, кліше, негативи, матриці або подібні пристосування, папір певного сорту), які за своїми властивостями явно призначені для аналізованої злочинної діяльності, відшукування їх для себе або третьої особи, зберігання або передачу іншій особі.

Доцільним також виглядає передбачення у чинному кримінальному законодавстві України можливості звільнення від кримінальної

відповідальності особи, яка здійснила підроблення, збут, використання підробленого документа, сприяла такому підробленню шляхом виготовлення засобів або знарядь підроблення документів, однак повідомила про це правоохоронні органи чи представників влади, до моменту виявлення злочинної діяльності, і відшкодувала повною мірою збитки, завдані використанням підробленого документа.

*Босак О. О.,
ад'юнкт кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ*

ОСОБЛИВОСТІ ДОКАЗУВАННЯ ШАХРАЙСТВА НА ОБ'ЄКТАХ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ

Доказування на досудових стадіях кримінального процесу у справах про шахрайства на об'єктах залізничного транспорту відзначається особливою складністю через високу інтенсивність пасажирських потоків на станціях та вокзалах. В обстановці безперервного та швидкого руху великих мас людей, пов'язаного з користуванням послугами транспорту, виконанням пасажирами багатьох операцій (купівля квитків, оформлення, здача й отримання багажу, посадка і висадка з поїздів) постійно виникають фактори, що відволікають пильність, коли потенційно існує можливість відносно легко вчинити злочин і непомітно зникнути.

Під час розслідування кримінальних справ даної категорії злочинів постійно виникають певні специфічні проблеми. Так, під час розслідування кримінальної справи, порушеної щодо гр. Б. за вчинення злочину, передбаченого ч. 1 ст. 190 КК України, виникли труднощі під час допиту потерпілого В., які полягали у малограмотності потерпілого і його неможливості розповісти про події вчинення відносно нього злочину. У зв'язку з цим, з метою з'ясування усіх фактів учинення злочину було витрачено досить